

AZƏRBAYCANDA BANK SİSTEMİNİN MALİYYƏ DAYANIQLILIĞINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏRİN TƏHLİLİ

UOT 336.71

DOI: <https://doi.org/10.30546/3006-0346.2025.2.86.278>

ƏLİ MƏMMƏDZADƏ

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti,
magistrant

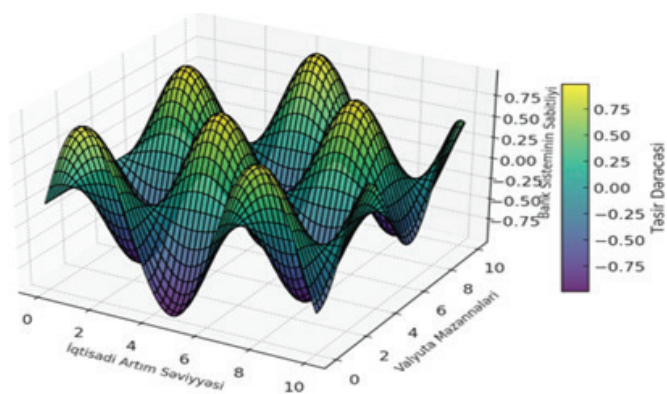
E-mail: elimemmedzade114@gmail.com

Giriş

Azərbaycanda bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığı ölkənin iqtisadi inkişafının təmin edilməsi və maliyyə bazarının sabitliyinin qorunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu dayanıqlığa təsir edən bir sıra iqtisadi, hüquqi və idarəetmə amilləri mövcuddur ki, onların təhlili bank sektorunun inkişafı və risklərin idarə olunması üçün zəruridir.

Əsas hissə

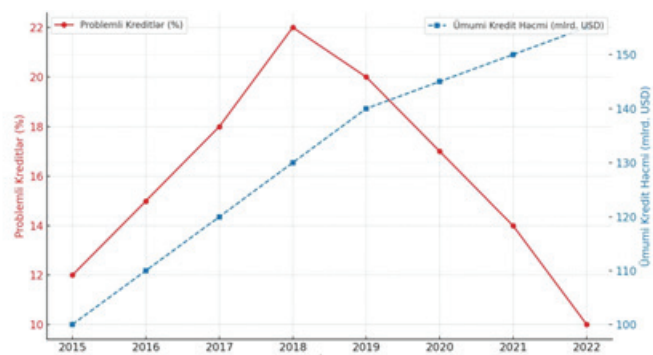
Azərbaycanda bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığına makroiqtisadi amillərin təsiri əhəmiyyətlidir. İqtisadi artımın səviyyəsi, inflyasiya, valyuta məzənləri və dövlətin maliyyə siyasəti bank sektorunun fəaliyyətinə birbaşa təsir edir. Xüsusilə, neftdən asılı olan iqtisadiyyatda neft qiymətlərindəki dəyişikliklər bankların kredit portfeli, likvidlik vəziyyəti və ümumi maliyyə dayanıqlılığı üçün əsas risklərdən biridir. Sabit makroiqtisadi mühit, bankların aktiv keyfiyyətini və müştəri etibarını artırmaqla yanaşı, maliyyə bazarının uzunmüddətli sabitliyini təmin edir. Buna görə də makroiqtisadi göstəricilərin stabiləşdirilməsi bank sisteminin sağlam inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır [1].

Şəkil 1. Makroiqtisadi amillərin bank sisteminə təsiri

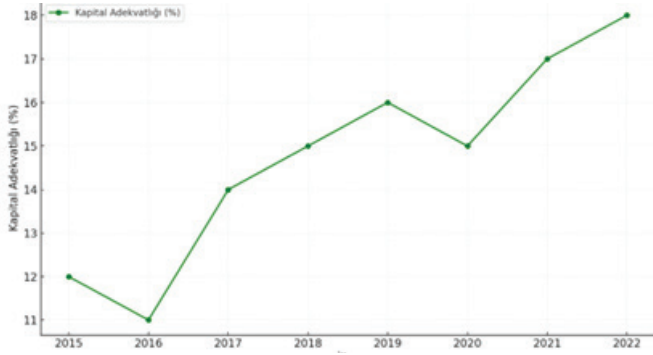
Kredit Riski – Kredit riski, borcalanın aldığı kredit öhdəliklərini vaxtında və tam həcmdə yerinə yetirə bilməməsi ilə bağlı olan əsas maliyyə risklərindən biridir. Azərbaycanda bank sistemində kredit riski bankların aktiv keyfiyyətinə, likvidliyinə

və ümumi maliyyə dayanıqlılığına birbaşa təsir göstərir. Problemlı kreditlərin səviyyəsinin artması bankların gəlirlərini azaldır və kapital adekvatlığını zəiflədir. Kredit riskinin idarə olunması üçün borcalanların maliyyə vəziyyətinin dəqiq qiymətləndirilməsi, effektiv skoring sistemlərinin tətbiqi və kredit portfelinin diversifikasiyası mühüm əhəmiyyət daşıyır. Riskin azaldılması, bankların dayanıqlılığını və müştəri etibarını artırmaq üçün zəruri şərtidir.

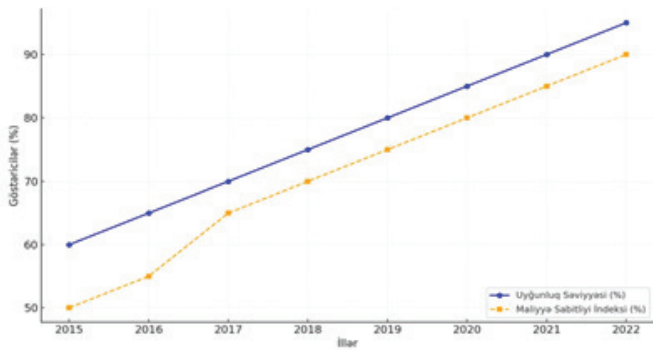
Şəkil 2. Problemlı kreditlər və ümumi kredit həcmi (2015-2022)

Kapital Adekvatlığı – Kapital adekvatlığı, bankların risklərə qarşı maliyyə dayanıqlılığını ölçən əsas göstəricidir. Bu göstərici, bankın kapitalının risk çəkili aktivlərinə nisbətini əks etdirir və beynəlxalq Bazel standartlarına uyğun olaraq tənzimlənir. Kapital adekvatlığının yüksək olması bankın mümkün maliyyə itkilərinə qarşı daha davamlı olduğunu göstərir. Azərbaycanda kapital adekvatlığı, bank sektorunun sabitliyini təmin etmək və investor etibarını artırmaq baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Kapital çatışmazlığı isə bankların kredit risklərinə və əməliyyat risklərinə qarşı həssaslığını artırır. Bu göstəricinin artırılması üçün kapital ehtiyatlarının genişləndirilməsi və risklərin effektiv idarə olunması vacibdir [2].

Şəkil 3. Azərbaycanda bankların kapital adekvatlığı (2015-2022)

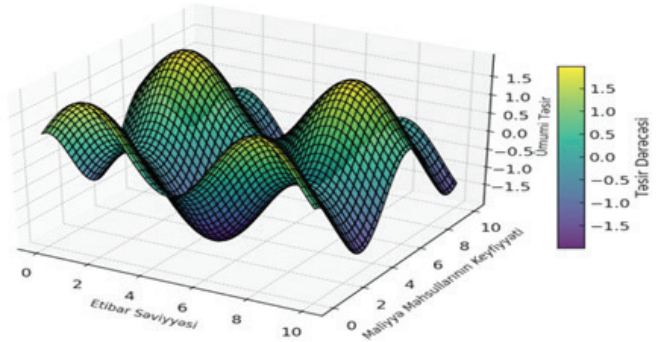
Hüquqi və Tənzimləmə Çərçivəsi – Hüquqi və tənzimləmə çərçivəsi bank sektorunun dayanıqlı və şəffaf fəaliyyətini təmin edən əsas mexanizmdir. Azərbaycanda bu çərçivə Azərbaycan Mərkəzi Bankı (AMB) və digər müvafiq qurumlar tərəfindən müəyyən edilir və idarə olunur. Bankların fəaliyyətini tənzimləyən əsas qanunvericilik aktları “Banklar haqqında” qanun və “Mərkəzi Bank haqqında” qanundur. Bu qanunlar bankların kapital adekvatlığı, likvidlik tələbləri və risk idarəetməsi kimi sahələrdə qlobal standartlara uyğun fəaliyyətini təmin etməyi hədəfləyir. Tənzimləmə çərçivəsi, eyni zamanda, bankların korporativ idarəetmə prinsiplərinə riayət etməsini və müştəri hüquqlarının qorunmasını təmin edir. Tənzimləmələrin gücləndirilməsi maliyyə dayanıqlılığını artıraraq bank sektorunda şəffaflıq və sabitlik yaradır [3].

Şəkil 4. Hüquqi və tənzimləmə çərçivəsinin təsiri (2015-2022)

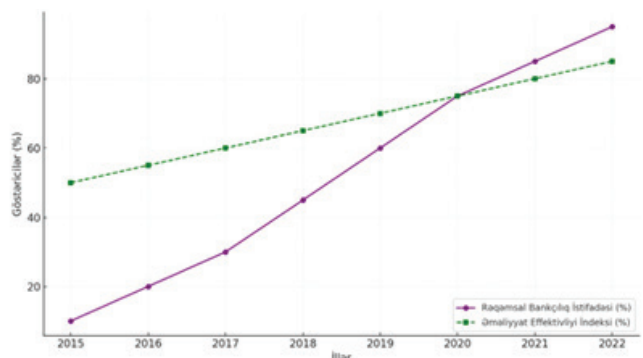
Müştəri Etibarı – Müştəri etibarını, bank sektorunda maliyyə dayanıqlılığını və sabitliyini təmin edən əsas amillərdən biridir. Müştərilərin banklara olan etibarını yüksək olduqda, depozitlərin cəlb edilməsi asanlaşır və kredit portfeli genişlənir. Azərbaycanda bankların müştəri etibarını qorumaq üçün şəffaflıq, keyfiyyətli xidmət və müştəri hüquqlarının müda-

fəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Etimadın artırılması üçün banklar texnologiyaya əsaslanan təhlükəsizlik tədbirlərini gücləndirməli, müştərilərlə şəffaf kommunikasiyanı təmin etməli və etibarlı maliyyə məhsulları təqdim etməlidir. Müştəri etibarını, bankların uzunmüddətli uğurunun və rəqabət qabiliyyətinin təminatçısıdır [4].

Şəkil 5. Müştəri etibarının bank sistemində təsiri

Texnologiya və İnnovasiyalar – Texnologiya və innovasiyalar bank sektorunda əməliyyatların effektivliyini artırır, xidmət keyfiyyətini yüksəldən və müştəri məmnuniyyətini təmin edən əsas amillərdən biridir. Rəqəmsal bankçılıq, mobil tətbiqlər və süni intellekt əsaslı xidmətlər bankların əməliyyat xərclərini azaldır, sürəti artırır və daha geniş müştəri bazasına çıxış imkanı yaradır. Azərbaycanda bankların texnoloji həllərə üstünlük verməsi rəqəmsal transformasiyanı sürətləndirmişdir. Elektron ödəmə sistemləri, onlayn kreditləşmə və blockchain texnologiyalarının tətbiqi, həm təhlükəsizliyi artırır, həm də müasir müştəri ehtiyaclarını qarşılayır. Texnologiya və innovasiyalar bankların rəqabət qabiliyyətini gücləndirərək maliyyə dayanıqlılığını təmin edir [5].

Şəkil 6. Texnologiya və innovasiyaların bank sektoruna təsiri (2015-2022)

Azərbaycanda bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığını təmin etmək üçün makroiqtisadi sabitliyin qorunması, kredit risklərinin azaldılması, kapital adekvatlığının gücləndirilməsi və tənzimləmə çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi vacibdir. Müştəri etibarının artırılması və rəqəmsal innovasiyaların tətbiqi bankların dayanıqlı inkişafına töhfə verəcək. Bu amillərin kompleks təhlili və idarə edilməsi, bank sektorunun uzunmüddətli perspektivdə inkişafını təmin edəcək.

Nəticə

Azərbaycanda bank sistemində maliyyə dayanıqlılığına təsir edən amillər bir neçə əsas faktora əsaslanır. Bu amillər bankların fəaliyyətini və ümumi iqtisadi sabitliyə təsir edən müxtəlif daxili və xarici faktorları əhatə edir. Azərbaycanda bank sistemində maliyyə dayanıqlılığına təsir edən amillər bir neçə risk faktorunun və idarəetmə strategiyalarının qarşılıqlı əlaqəsindən asılıdır. Bu amillər bankların sağlam fəaliyyətini təmin edərək ölkənin ümumi iqtisadi sabitliyini qorumağa xidmət edir. Makroiqtisadi sabitlik, düzgün idarəetmə, risklərin effektiv idarə edilməsi və güclü tənzimləyici siyasətlərin tətbiqi bu amillərin müsbət nəticələrə gətirib çıxarmasına kömək edə bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Şəhla Əlicanova "Müasir Şəraitdə Müəssisənin Maliyyə Dayanıqlılığının İdarə Edilməsi və Təkmilləşdirilməsi", Bakı, 2022
2. Arzu Allahverdiyeva, "Problemlı Kreditlər Portfelinin Səmərəli İdarə Edilməsinin Bankın Maliyyə Dayanıqlılığına Təsiri", Bakı, 2021
3. Şəhla Əlicanova, "Müasir Şəraitdə Müəssisənin Maliyyə Dayanıqlılığının İdarə Edilməsi", Bakı, 2022
4. Laura Thompson, Financial Stability Indicators for Azerbaijani Corporations, Toronto, 2020
5. James Anderson, Corporate Finance and Economic Stability in Azerbaijan, San Francisco, 2021

XÜLASƏ

Bank sistemində maliyyə dayanıqlılığına təsir edən amillər bir neçə əsas faktora bağlıdır. Bu amillər bankların öz kapital strukturlarını, likvidliklərini, risk idarəetmə təcrübələrini və iqtisadi şəraiti necə idarə etdiklərinə əsaslanır. Azərbaycanın banklarının kapital səviyyəsi, beynəlxalq tələblərlə

müqayisədə adekvat olub-olmaması, sistemin ümumi dayanıqlılığını müəyyən edən əsas faktorlardan biridir. Mərkəzi Bankın tələbləri ilə yanaşı, bankların öz kapitalının gücləndirilməsi də vacibdir. Azərbaycanda banklar, ənənəvi olaraq, müvafiq likvidlik, rentabellik və təhlükəsizlik göstəricilərinə əsaslanaraq fəaliyyət göstərir. Bu göstəricilər sistemin iqtisadi şoklara qarşı davamlılığını təsdiq edir. Ümumilikdə, Azərbaycanda bank sisteminin dayanıqlılığı, həm daxili iqtisadi vəziyyətə, həm də beynəlxalq iqtisadi şoklara qarşı qarşısını almağa yönəlmiş islahatlar və müvafiq qanunvericiliklə təmin edilir. Ancaq qeyri-müəyyənliklər və iqtisadi çətinliklər hələ də bank sektorunda riskləri artıran faktorlar arasında yer alır.

Açar sözlər: *Bank sistemi, maliyyə dayanıqlılığı, təsir edən amillər, əsas faktorlar, təhlil.*

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING FINANCIAL STABILITY IN THE BANKING SYSTEM RESUME

Factors affecting financial stability in the banking system depend on several key factors. These factors are based on how banks manage their capital structures, liquidity, risk management practices and economic conditions. Whether the capital level of Azerbaijani banks is adequate compared to international requirements is one of the key factors determining the overall stability of the system. Along with the requirements of the Central Bank, strengthening banks' own capital is also important. Banks in Azerbaijan traditionally operate based on appropriate liquidity, profitability and safety indicators. These indicators confirm the system's resilience to economic shocks. In general, the stability of the banking system in Azerbaijan is ensured by reforms and relevant legislation aimed at preventing both the domestic economic situation and international economic shocks. However, uncertainties and economic difficulties are still among the factors that increase risks in the banking sector.

Keywords: *Banking system, financial stability, influencing factors, key factors, analysis.*

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

РЕЗЮМЕ

Факторы, влияющие на финансовую устойчивость банковской системы, зависят от нескольких ключевых факторов. Эти факторы основаны на том, как банки управляют структурой своего капитала, ликвидностью, методами управления рисками и экономическими условиями. Соответствие уровня капитала азербайджанских банков международным требованиям является одним из основных факторов, определяющих общую устойчивость системы. Помимо требований Центрального банка, важно также укреплять собственный капитал банков. Банки в Азербайджане традиционно функционируют на основе соответствующих показателей ликвидности, прибыльности и безопасности. Эти показатели подтверждают устойчивость системы к экономическим потрясениям. В целом, стабильность банковской системы Азербайджана обеспечивается реформами и соответствующим законодательством, направленными на предотвращение как внутренней экономической ситуации, так и международных экономических потрясений. Однако неопределенность и экономические трудности по-прежнему остаются факторами, повышающими риски в банковском секторе.

Ключевые слова: *Банковская система, финансовая устойчивость, факторы влияния, ключевые факторы, анализ.*